

Z N A L E Z I S K A

Spiczyn, gm. *loco*, pow. łączyński

D.: listopad 2004 r. i wcześniej. **Ok.:** 10 monet – badania archeologiczne, prowadzone przez dra Piotra Łuczkiwicza z Instytutu Archeologii Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie; 38 monet – znaleziska przypadkowe. **Kontekst:** monety znajdowano w rozproszaniu, którego zasięg nie został sprecyzowany. Z dokumentacji dołączonej do monet wynika, że wystąpiły w warstwie przypowierzchniowej, do 20 cm, w jednym przypadku na głębokości względnej 35 cm. Żadnej jednak nie zlokalizowano w starożytnej warstwie kulturowej. **L.:** 48 monet. **Zb.:** 10 egzemplarzy – Instytut Archeologii UMCS w Lublinie.

Cesarstwo Rzymskie

Trajan (98–117), denary, men.: Rzym.

1. 98–100 r. Av.: IMPCAESNERVATRAIANAVGGERM, głowa cesarza w wieńcu laurowym w prawo. Rv.: PONTMAX[T]RPOTCOSII, Pax w draperii i wieńcu stoi w lewo, wznosząc gałązkę w prawej dłoni i róg obfitości w lewej. 2,76 g, 18,7 mm. BMC RE III, s. 33, nr 14. Stan. 53, 10 XI 2004, nr 37.
2. 103–111 r. Av.: IMP[TRAIAN]OAVGGERDACPMTRP[COSVPP], nagie popiersie cesarza w wieńcu laurowym w prawo. Rv.: SPQROPTIMO[PRINC]IPI, Dak w spiczastej czapce siedzi na ziemi pod tropaionem. 2,64 g, 18,6 mm. BMC RE III, s. 58, nr 185-9. Zebrane VII-VIII 2004, nr 3.
3. 103–111 r. Av.: IMPTRAIANOAVGGERDACPMTR[P?], popiersie cesarza w wieńcu laurowym w prawo, z draperią na lewym ramieniu. Rv.: COSVPPSPQROPTI-MOPRINC, Fortuna w draperii stoi w lewo, trzyma ster na dziobie okrętu w prawej i róg obfitości w lewej dłoni. 2,81 g, 19,5 mm. BMC RE III, s. 73-4, nr 306-11. Zebrane VII-VIII 2004, nr 2.
4. 103–111 r. Av.: ...OAVGGERDACP..., głowa cesarza w wieńcu laurowym w prawo. Rv.: Legenda nieczytelna, Aequitas w draperii stoi w lewo, trzymając wagę w prawej i róg obfitości w lewej dłoni. 1,01 g. Fragment. Typ niezidentyfikowany. Zebrane VII-VIII 2004, nr 34.

5. 98–117 r. Av.: ...ITI..., popiersie cesarza w wieńcu laurowym w prawo, z draperią na lewym ramieniu. Rv.: legenda nieczytelna, stojąca postać w prawo.
1,86 g, 19,0 mm. Znaczny ubytek. Zebrane VII-VIII 2004, nr 31.
- Hadrian (117-138), denary, men.: Rzym.
6. 125–128 r. Av.: HADRIANVS-AVGVS[TVS], głowa cesarza w wieńcu w prawo.
Rv.: COS-[I-II], *Victoria* w draperii siedzi w lewo, trzyma wieniec w wyciągniętej prawej ręce i palmę w lewej.
2,26 g, 19,4 mm. BMC RE III, s. 293, nr 426-7. Zebrane VII-VIII 2004, nr 6.
7. 134–138 r. Av.: HADRIANVS-AV[GVSCOSIIIPP], głowa cesarza w wieńcu laurowym w prawo. Rv.: RO[M-A]-FELIX, *Roma* w hełmie i draperii siedzi w lewo na krześle kurulnym, trzyma gałązkę w prawej i berło¹ w lewej ręce.
2,76 g, 18,0 mm. BMC RE III, s. 329, nr 704-5. Zebrane VII-VIII 2004, nr 19.
8. 134-138 r. Av.: [HADRIANVSA]VGCOSII[IPP], nagie popiersie Hadriana w prawo. Rv.: [A E G Y P T O S], personifikacja Egiptu w draperii, z lotosem na głowie, półleży na sofie w prawo, wznosi *sistrum* w prawej dłoni, lewe ramię opiera na koszku, przed nią ibis w prawo.
2,70 g, 18,2 mm. BMC RE III, s. 341-2, nr 797-9. Stan. 53, 5 XI 2004, nr 16.
- Hadrian (Sabina), denar, men.: Rzym.
9. 134-8 r. Av.: SABINA-AVG[VSTA], popiersie cesarzowej w draperii, z włosami splecionymi i opadającymi na plecy, z diademem i *stephane*.
Rv.: IVNONI-[RE]GINAE, *Iuno* w draperii stoi w lewo z paterą w prawej i berłem w lewej ręce.
2,50 g, 18,5 mm. BMC RE III, s. 359, nr 940–2 (Av.), 943 (Rv.). Zebrane VII-VIII 2004, nr 15.
- Antoninus Pius (138-161), denary, men.: Rzym.
10. 138–139 r. Av.: L...-ANTO[NIN]VS, głowa cesarza w wieńcu laurowym w prawo.
Rv.: Stojąca postać żeńska w draperii (*Aequitas?*) w lewo, legenda nieczytelna.
2,59 g, 17,6 mm. Typ nieokreślony. Zebrane VII-VIII 2004, nr 22.
11. 139 r. Av.: [ANTONINVS]-AVGPIVSPP, głowa cesarza w prawo. Rv.: TRP[COSII], przybory kąpielnicze od lewej do prawej: nóż, kropidło, dzban, *lituus* i *simpulum*.
1,48 g, 16,5 mm. Znaczne ubytki. BMC RE IV, s. 17, nr 90. Zebrane VII-VIII 2004, nr 30.
12. 140–141 r. Av.: ANTONINVS AVGPI - VSPPTRPCOSIII, głowa cesarza w wieńcu laurowym w prawo. Rv.: [PROVIDENTIAE DEORVM], skrzydlaty piorun.
Brak danych metrologicznych. BMC RE IV, nr 225-8.
13. 140–141 r. Av.: ANTONINVS AVG-PIVSPPCOSIII, popiersie cesarza w draperii i wieńcu laurowym w prawo. Rv.: VIRTU-S-AVG, *Virtus* w hełmie i stroju wojskowym wprost, głowa w lewo, z pionową włócznią w prawej i *parazonium* w lewej dłoni.
Brak danych metrologicznych. BMC RE IV, s. 39, nr 259 var. (podział legendy Rv.).
14. Po 141 r. Av.: ANTONINVS AVG-PIVSPPTRPCOS, głowa cesarza w wieńcu laurowym w prawo. Rv.: AETER-NITAS, *Providentia* (?) w draperii stoi na wprost z głową w lewo, lewą ręką trzyma powiewający nad głową welon, w prawej glob.

¹ Zdaniem Harolda Mattingly'ego (w BMC RE III) jest to włócznia, czemu jednak przeczy wygląd opisywanego przedmiotu, zakończony gałąką.

- 2,57 g, 18,1 mm. Nienotowana hybryda awersu Antonina Piusa (legenda nietypowa) z rewersem Faustyny I². Zebrane VII–VIII 2004, nr 5.
15. 148-149 r. Av.: ANTONINVS[AVG]-PIVSPTRPXII, głowa cesarza w wieńcu laurowym w prawo. Rv.: [COS]-III, *Felicitas* w draperii stoi w lewo, w prawej dłoni długi kaduceusz, w lewej róg obfitości.
3,19 g, 18,6 mm. BMC RE IV, s. 96, nr 664. Zebrane VII-VIII 2004, nr 13.
16. 149-150 r. Av.: ANTONINVS AVG - PIVSPTRPXIII, głowa cesarza w wieńcu laurowym w prawo. Rv.: C O-S-III, *Felicitas* w draperii stoi w lewo, w prawej dłoni długi kaduceusz, w lewej róg obfitości.
2,64 g, 18,0 mm. BMC RE IV, s. 102, nr 709. Zebrane VII-VIII 2004, nr 14.
17. 150-151 r. Av.: IMP[CA]E[S]TAE L HADRANTONIN[VS AVG] PIVS P, głowa cesarza w wieńcu laurowym w prawo. Rv.: [T]R P O T [X] IIII - [C] O S IIII, w odcinku: [T]R A N Q, *Tranquilitas* w draperii stoi w prawo, kładzie prawą dłoń na sterze, w lewej 2 kłosa.
2,57 g, 18,3 mm. BMC RE IV, s. 107, nr 736-7, 739. Zebrane VII-VIII 2004, nr 33.
18. 154-155 r. Av.: [ANTONINVS] AVG P I - V S P P T R P X V I I I, głowa cesarza w wieńcu laurowym w prawo. Rv.: [C O S - III] I, *Annona* w draperii stoi w lewo, w prawej dłoni dwa kłosa, lewa spoczywa na modiusie na dziobie okrętu.
2,39 g, 17,4 mm. BMC RE IV, s. 121, nr 832. Stan. 53, 4 XI 2004, nr 5.
19. Subaerat, 138-161 r. Av.: Legenda nieczytelna, głowa cesarza w wieńcu laurowym w prawo. Rv.: Legenda nieczytelna, stojąca postać męska (*Mars? Virtus?*) w hełmie i stroju wojskowym w lewo.
1,66 g, 16,5 mm. Typ niezidentyfikowany. Zebrane VII-VIII 2004, nr 35.
- Antoninus Pius (Faustyna I), po 141 r., men.: Rzym.
20. Av.: D I V A - F A V S T [I N A], popiersie cesarzowej w draperii, z upiętymi włosami w *stephane* i welonie, w prawo. Rv.: A E T E R - N I T A S, tron udrapowany, na nim leży skośnie długie berło, przed nim stoi paw w prawo.
2,06 g, 17,8 mm. BMC RE IV, s. 57, nr 384-5. Zebrane VII-VIII 2004, nr 8.
21. Av.: D I V A - F A V S T [I N A], popiersie cesarzowej w draperii, z upiętymi włosami w *stephane*, w prawo. Rv.: A V C V - S T A, *Ceres* w welonie i draperii stoi w lewo, w prawej dłoni dwa kłosa w dół, w lewej płonąca pochodnia.
3,10 g, 18,8 mm. BMC RE IV, s. 59, nr 408? Zebrane VII-VIII 2004, nr 1.
22. Av.: D I V A - [F] A V S [T I N A], popiersie cesarzowej w draperii, z upiętymi włosami w *stephane*, w prawo. Rv.: [A V] C V - [S T A], *Iuno* w welonie i draperii siedzi w prawo, z prawą ręką na oparciu krzesła i skośnym berłem (?) w lewej dłoni.
2,39 g, 18,1 mm. BMC RE IV, s. 61, nr 428. Zebrane VII-VIII 2004, nr 32.
23. Av.: D I V A F A V - S T I N A, popiersie cesarzowej w draperii, z upiętymi włosami w *stephane*, w prawo. Rv.: I - V - N O, *Iuno* stoi w lewo, z paterą w prawej i berłem w lewej ręce.
3,09 g, 18,6 mm. BMC RE IV, s. 67, nr 484 (Av.), s. 66, nr 481-3 (Rv.). Zebrane VII-VIII 2004, nr 16.

² O istnieniu hybryd Antonina Piusa i monet z emisji *Diva Faustina* wspomina komentarz H. Mattingly'ego w BMC RE IV, s. 29, nr 179.

24. Av.: D I V A-FAVST[INA], popiersie cesarzowej w draperii, z upiętymi włosami w *stephane*, w prawo. Rv.: V E-S-T A, Westa w welonie stoi w lewo, z palladium (niewidocznym) w prawej ręce i berłem w lewej.
2,48 g, 18,1 mm. BMC RE IV, s. 67, nr 486. Stan. 53, 9 XI 2004, nr 31.
- Antoninus Pius (Marek Aureliusz), denar, men.: Rzym.
25. 158-9 r. Av.: [AVR]ELIVSCAES-[AVGPIIF], głowa cezara w prawo. Rv.: TRPO-TXIII-[COSII], *Virtus* w hełmie i stroju wojskowym stoi w prawo, lewą stopę stawia na hełmie, w prawej ręce trzyma włócznię, w lewej *parazonium*.
2,85 g, 17,4 mm. BMC RE IV, s. 144, nr 963-4. Zebrane VII-VIII 2004, nr 27.
- Antoninus Pius (Faustyna Młodsza), men.: Rzym.
26. 152–153 r. Av.: [FAV]STINAAVG-PIIavgFIL, popiersie cesarzowej w draperii, z upiętymi w kok włosami, w prawo. Rv.: CONCO-RDIA, *Concordia* w draperii siedzi w lewo, trzyma niewidoczny kwiat w prawej ręce, lewy łokieć opiera na rogu obfitości spoczywającym na kuli.
2,48 g, 18,7 mm. BMC RE IV, s. 164, nr 1086. Zebrane VII-VIII 2004, nr 23.
27. 152-153 r. Av.: FAVSTINAAVG-PIIavg[F]IL, popiersie cesarzowej w draperii, z upiętymi w kok włosami, w prawo. Rv.: [V E]-N V S, *Venus* w draperii stoi w lewo, trzyma jabłko w prawej ręce i pionowe berło w lewej.
2,51 g, 19,2 mm. BMC RE IV, s. 165, nr 1091 (w złocie — odbitka srebrna nienotowana). Stan. 53, 12 XI 2004, nr 50.
- Marek Aureliusz (161-180), denary, men.: Rzym.
28. 163-164 r. Av.: ANTONINVSavg - ARMENIACVS, popiersie cesarza w prawo.
Rv.: PMTRPXVIII-IMPICOSIII, *Mars* w hełmie i stroju wojskowym stoi w prawo, z włócznią w prawej ręce, lewa oparta na okrągłej tarczy.
2,88 g, 17,3 mm. BMC RE IV, s. 420, nr 261-263. Zebrane VII-VIII 2004, nr 25.
29. 165-166 r. (?). Av.: M ANTONINVSavg - ARMENIACVS, popiersie cesarza w prawo, w wieńcu laurowym i z draperią na lewym ramieniu. Rv.: PMTRPXX - IMPICOSIII, *Annona* w draperii stoi w lewo, trzyma 2 kłosa w prawej ręce nad modiušem, róg obfitości w lewej, po prawej dziób okrętu.
2,79 g, 18,1 mm. BMC RE IV, s. 439, nr † odm. — inny typ portretu cesarza. Zebrane VII-VIII 2004, nr 7.
30. 167-168 lub 168-169 r. Av.: [MA]NTONIN[V]SAVGA-RMPARTH[M]AX, popiersie cesarza w prawo, w wieńcu laurowym i z draperią na lewym ramieniu.
Rv.: FORTREDTRP[XXII lub XXIII]IMPV, w odcinku COSIII, *Fortuna* w draperii siedzi w lewo, trzyma ster w prawej ręce i róg obfitości w lewej.
3,45 g, 18,0 mm. BMC RE IV, s. 449, nr 459 (var. podziału legendy), lub s. 453, nr 484-485 (var. podziału legendy). Zebrane VII-VIII 2004, nr 17.
31. 169-170 r. Av.: M[AN]TONINVSavg-TRP[XXIII], głowa cesarza w wieńcu laurowym w prawo. Rv.: C O S-[I] I I, *Salus* w draperii stoi w prawo, karmiąc okrągłym przedmiotem trzymanym w lewej ręce węża trzymanego w prawej.
2,27 g, 18,3 mm. BMC RE IV, s. 458, nr 515. Zebrane VII-VIII 2004, nr 21.
32. 169-170 r. Av.: MANTONINVS[avg]-TRPXXIII, głowa cesarza w wieńcu laurowym w prawo. Rv.: [VICTAV]G-COSIII, *Victoria* w draperii kroczy w lewo, szczegóły nieczytelne.
2,91 g, 17,9 mm. BMC RE IV, s. 460, nr 531-3. Zebrane VII-VIII 2004, nr 29.

33. 169-170 r. (?). Av.: \IMANTO... (*sic*), głowa cesarza w wieńcu laurowym w prawo. Rv.: ...XIII-..., *Pax* (?) w draperii stoi w lewo, wyciąga prawą dłoń z gałązką (?), w lewej długie berło.
1,59 g, 17,6 mm. Poważny ubytek. Stan. 53, 4 XI 2004, nr 2.
34. 174-176 r. Av.: MAN[T]ONI[NVSAVG]-GERM SARM, głowa cesarza w wieńcu laurowym w prawo. Rv.: [TRPXXIX lub XXX-IMPVIII]COSIII, *Mars* w hełmie, nagi, idzie w prawo trzymając włócznię w prawej ręce i trofeum na lewym ramieniu.
2,17+0,30 g, 18,3 mm. 2 fragmenty. BMC RE IV, s. 475, nr 627 (174/5 r.) lub s. 481, nr 664-666 (175/6 r.). Zebrane VII-VIII 2004, nr 24.
35. 175-176 r. Av.: MANTONINVSAVG-GERMSARM, głowa cesarza w wieńcu laurowym w prawo. Rv.: [T]RPXX[X]-IMPVIICOSIII, *Mars* w hełmie, nagi, idzie w prawo trzymając włócznię w prawej ręce i trofeum na lewym ramieniu.
2,84 g, 18,2 mm. BMC RE IV, s. 481-2, nr 664-6. Zebrane VII-VIII 2004, nr 11.
- Marek Aureliusz (Faustyna Młodsza), men.: Rzym.
36. 161-176 r. Av.: FAVSTINA AVGVSTA, popiersie cesarzowej w draperii i *stephane* na głowie, z upiętymi w kok włosami, w prawo. Rv.: IVNONI-REGIN[A]E, *Iuno* w welonie i draperii stoi w lewo, trzyma paterę w prawej dłoni, w lewej berło, z lewej paw w lewo z głową w prawo.
2,58 g, 17,4 mm. BMC RE IV, s. 401, nr 121. Zebrane VII-VIII 2004, nr 9.
37. 161-176 r. Av.: FAVSTINA AVGV[STA], popiersie cesarzowej w draperii i *stephane* na głowie, z upiętymi w kok włosami, w prawo. Rv.: [I]VNONI-REGINAE, *Iuno* w welonie i draperii siedzi na krześle w lewo, trzyma paterę w prawej dłoni, w lewej berło, z lewej paw.
2,71 g, 18,3 mm. BMC RE IV, s. 401, nr 122. Zebrane VII-VIII 2004, nr 20.
38. 161-176 r. Av.: FAVSTINA AVGVSTA, popiersie cesarzowej w draperii i *stephane* na głowie, z upiętymi w kok włosami, w prawo. Rv.: V\SGENETRIX, *Venus* w draperii stoi w lewo, trzyma *Victorię* w prawej dłoni, lewa opiera na okrągłej tarczy opartej na hełmie? 2,50 g, 19,5 mm. BMC RE IV, s. 407, nr 172 var. Av. i Rv. Stan. 53, 6 XI 2004, nr 23.
39. 161-176 r. Av.: FAVSTINA AVGV[VSTA], popiersie cesarzowej w draperii, z upiętymi w kok włosami. Rv.: Zarys postaci stojącej w draperii w prawo, wznoszącej prawą dłoń. 2,89 g, 17,0 mm. BMC RE IV, s. 396 nn., nr 78 nn. Stan. 53, 5 XI 2004, nr 13.
- Marek Aureliusz (Lucjusz Werus), men.: Rzym.
40. 161 r. Av.: IMPLAVREL[VERVSAVG], głowa cesarza w prawo.
Rv.: [PROVDEORTRP]COSII, *Providentia* w draperii stoi w lewo, trzyma glob w prawej a róg obfitości w lewej ręce.
2,19 g, 17,8 mm. BMC RE IV, s. 391, nr 35-36. Zebrane VII-VIII 2004, nr 26.
41. 169 r. lub następne. Av.: DIVVS-VERVS, głowa cesarza w prawo.
Rv.: CONS[EC]RATI[O], orzeł w prawo z głową w lewo stoi na poprzeczce.
2,44 g, 19,6 mm. BMC RE IV, s. 456, nr 503. Zebrane VII-VIII 2004, nr 10.
- Marek Aureliusz (Lucylla), men.: Rzym.
42. 164-169 r. (lub 183?). Av.: LVCILLAEAVCANTONINIA, popiersie cesarzowej w draperii w prawo, z warkoczem zawiniętym wokół głowy, upiętym w kok. Rv.:

Ryc. 1. Spiczyn. Znaleziska monet. Skala 2:3

DIANA-LV-CIFERA, *Diana* w draperii stoi w prawo, trzymając w obu rękach zapaloną pochodnię.

2,89 g, 18,3 mm. BMC RE IV, s. 427, nr 308-309 var. podziału legendy Rv. Zebrane VII-VIII 2004, nr 28.

Kommodus (180-192), denary men.: Rzym.

43. 181-3 r. Av.: MCOMMODVSAN-[TO]NINVS AVG, głowa cesarza w wieńcu laurowym w prawo. Rv.: ROMA-C O S IIII, *Roma* siedzi na krześle bez oparcia w lewo, z *Victorią* i włócznią w dłoniach.

2,04 g, 17,3 mm. Hybryda: Av. jak BMC RE IV, Pl. 92:16, Rv. Antonina Piusa z lat 159-160, RIC III, nr 303. Stan 53, 6 XI 2004, nr 22.

44. 186-7 r. Av.: MCOMMANTP - FELAVGBRIT, głowa cesarza w wieńcu laurowym w prawo. Rv.: PMTRPXII-IMPV-III[COSVPP], *Felicitas* w draperii stoi w lewo, w pr. dłoni wznosi kaduceusz, w lewej trzyma berło.

2,56 g, 19,3 mm. BMC RE IV, s. 729, nr 219 var. (inny podział legendy Rv.). Zebrane VII-VIII 2004, nr 12.

Kommodus (Marek Aureliusz), denar, men.: Rzym.

45. 180 r. Av.: DIVVSMAN-TONINVSPIVS, głowa Marka Aureliusza w prawo. Rv.: CO[NSECRA]TIO, orzeł z półrozpostartymi skrzydłami w prawo na poprzeczce.

2,48 g, 17,9 mm. BMC RE IV, s. 691, nr 12. Zebrane VII-VIII 2004, nr 18.

Kommodus (Kryspina), denar, men.: Rzym.

46. 180-3 r. (lub później?), Av.: CRISPINA-..., popiersie cesarzowej w draperii w prawo. Rv.: ...-ORDIA, *Concordia* w draperii stoi wprost, głowa w lewo, trzyma paterę w prawej i róg obfitości w lewej ręce.

1,78 g, 17,6 mm. BMC RE IV, s. 695, nr 36. Zebrane VII-VIII 2004, nr 4.

Makryn, denar, men.: Antiochia.

47. 217-18 r., Av.: IMPCMOPELS[EVMAC]RINVS AVG, popiersie w draperii (zbroi i wieńcu?) w prawo. Rv.: SECVRI[TAS T]EMPOR[VM], *Securitas* stoi na wprost, głowa w prawo, w draperii, w prawej dłoni długie berło, lewą opiera na kolumnie.

1,81 g, 18,3 mm. Poważny ubytek. BMC RE V, s. 507, nr 79.

Polska, Zygmunt III

48. Grosz fałszywy „1606”. Av.: SIG:IIIDG / REX·POL / ·M:D.L.; u góry korona między dwiema rozetkami. Rv.: GROS[VS]·RE\ [tarczka z Lewartem] POLONI·I6O6, Orzeł z tarczą ze Snopkiem na piersi.

Brak danych o surowcu i metrologii.

Kom.: Spośród 48 monet ogółem znakomita większość, bo 47, pochodzi z Cesarstwa Rzymskiego z II i III w. po Chr. (Trajan — 5, Hadrian — 4, Antoninus Pius — 18, Marek Aureliusz — 15, Kommodus — 4, Makryn — 1), jedna natomiast jest nowożytną monetą polską z początku XVII w. Istnieją przesłanki, by sądzić, że rzymskich monet znaleziono tutaj więcej. Literatura odnotowuje znalezisko pojedynczego denara Antonina Piusa, dokonane w Spiczynie ok. 1950 r.³ Większość monet jest zachowana raczej słabo, są znacznie wytarte (co świadczy o długotrwałym obiegu), niektóre mają spowodowane korozją odpryski metalu, punktowe bądź warstwowe. Kilka egzemplarzy jest połamanych — osłabiony korozją metal prawdopodobnie pękł podczas prac polowych. Monety rzymskie o takim rozkładzie mogły albo trafić do ziemi pojedynczo, albo w takim skarbie, który już dawno uległ rozproszeniu w wyniku orki. Różnią się bowiem rodzajem patyny, zatem korodowały osobno, w niejednorodnych warunkach zalegania. Skład monet — denary z II w., w tym jeden subaerat — byłby typowy dla skarbu, gdyby nie denar Makryna. Monet tego panującego niewiele ponad rok następcy Karakalli dotychczas nie odnotowano nigdzie w Małopolsce. Trudno więc oczekiwać, by denar ten wchodził w skład typowego skarbu. Za bardziej prawdopodobne uznać można, że monety trafiały do ziemi osobno, choć nie da się wykluczyć, że jakaś część z nich — ale raczej nie wszystkie — stanowiła depozyt zespołowy. Wydają się jednak, pozbawione kontekstu np. grobowego czy kultowego, świadczyć o życiu gospodarczym toczącym się tutaj w III lub nawet IV wieku. To opóźnienie datowania w stosunku do czasu wybicia monet z II w. wynika z obserwacji bardzo długiego przeżywania się monet drugowiecznych w użyciu na ziemiach polskich, wspartych znacznym stopniem zużycia większości denarów rzymskich ze Spiczyna. Większość znalezionych tu denarów rzymskich to typowe monety znajduwane na ziemiach polskich, z przewagą emisji z czasów Antonina Piusa i Marka Aureliusza, jaka charakteryzuje zarówno skarby, jak i znaleziska pojedyncze. Mimo to, nie tylko późniejsza od nich moneta Makryna budzi zainteresowanie. Jest tu także niezwykle hybryda awersu denara Antonina Piusa i rewersu współczesnych monety z imieniem Faustyny Starszej (w wykazie nr 14). Jeszcze ciekawsza jest hybryda dwóch stempli znacznie oddalonych w czasie: denar Kommodusa (panował samodzielnie 180-192) wybity stemplem rewersu Antonina Piusa z czasów jego czwartego konsulatu (181-3 r.) (w wykazie nr 43). Wśród monet rzymskich rozpoznano tylko jeden prawdopodobny subaerat, który

³ A. Kunisz, *Znaleziska monet rzymskich z Małopolski*, Wrocław 1983, s. 207, nr 255.

wymaga jeszcze potwierdzenia w analizie metalu (co ze względu na stan własnościowy tej monety jest raczej niemożliwe do wykonania). Rozpoznanie zewnętrzne metalu wydaje się jednak dość wiarygodne, ze względu na charakterystyczną dla brązu patynę, która zakonserwowała powierzchnię monety. Subaeraty, do niedawna sporadycznie tylko dostrzegane, ujawniły się licznie wśród monet rzymskich znalezionych luźno na terenie osady kultury przeworskiej w Jakuszowicach (gm. i pow. Kazimierza Wielka)⁴. Być może okazały się częstszą domieszką do rzymskich denarów deponowanych i gubionych na ziemiach polskich. W Spiczynie jednak, mimo znacznych uszkodzeń wielu monet, które powinny obnażyć ewentualne miedziane ich jądra, żaden więcej okaz nie budzi podejrzeń. Być może analiza spektralna egzemplarzy nieuszkodzonych dostarczyłaby innych danych.

Interesująca jest również moneta nowożytna. Reprezentuje typ groszy bitych w mennicy krakowskiej od 1607 r. Monety tego typu z 1606 r. nie są znane; znaleziony okaz jest więc fałszerstwem, choć wykonanym bardzo poprawnie. Fałszerstwa tego rodzaju, z różnymi datami, są spotykane w skarbach i znaleziskach luźnych. Zazwyczaj przypisuje się je znanej ze źródeł pisanych działalności fałszerskiej starosty żywieckiego, Mikołaja Komorowskiego⁵. To uogólnienie może być jednak błędne, zwłaszcza wobec wiedzy o prowadzeniu skierowanej na polski rynek ówczesnej działalności fałszerskiej także poza granicami Rzeczypospolitej, np. w mennicy książęcej w Cieszynie⁶. Fakt, że jedyna znaleziona w Spiczynie moneta staropolska jest falsyfikatem — przypuszczalnie celowo wyrzuconym — zdaje się świadczyć o bardzo ograniczonej działalności gospodarczej w tej osadzie w okresie wczesnonowożytnym, jakże kontrastującej z aktywnością mieszkańców tego rejonu w okresie rzymskim.

Borys Paszkiewicz

Mołtowo, gm. Gościno, pow. kołobrzeski

Dodatkowa moneta ze skarbu znalezionej w 1970 r.⁷ **Zb.:** Muzeum w Koszalinie.

⁴ A. Bursche, *Roman Coinage from Jakuszowice Settlement in North Małopolska*, „Notae Numismatae — Zapiski Numizmatyczne”, t. II, 1997, s. 119-157.

⁵ A. Schmidt, *Fragment skarbu fałszywych groszy koronnych Zygmunta III z Torunia*, „Wiadomości Numizmatyczne”, R. XXXIX, 1995, z. 3-4, s. 155-156; tamże dalsza literatura.

⁶ E. Šefčík, *Historie těšínského mincování*, „Folia Numismatica” nr 2, 1987, s. 6; tamże dalsza literatura.

⁷ Omyłkowo pominięta w opracowaniu: B. Mielniczuk, *Mołtowo, gm. Gościno, pow. Kołobrzeg*, WN LI, 2007, z. 1, s. 119-122.

Saksonia-Wittenberga, Jan I i Albrecht II, denar ok. 1280 r., men. nieokreślona, połamana, niekompletna, HDD Nachb. typ AS 2.

Michał Kulesza

Ryc. 2. Mołtowo. Denar sasko-wittenberski. Skala 1:1

Płock, m. pow.

M.: pl. Trzynastu Straconych, wykop A, we wkopie od W pod obiekt 1. **D.:** 22 VII 2009 r. **Ok.:** badania wykopaliskowe pod kierunkiem mgra Leszka Berduły. **L.:** 1 liczman.

Norymberga, liczman anonimowy, koniec XV lub pocz. XVI w⁸.

Av.: [...]*I*V*A*[...]VD*A*ND*V*DA[...]V[...], w obwódce perełkowej żagłowic na falach, nad masztem litera G. Rv.: [...]VD*A*NO*V*DA[...]V*D*A[...]D*V*DA, w obwódce perełkowej w ozdobnej tarczy glob zwieńczony krzyżem. 0,715 g, 22,3 mm, mosiądz. Legendy słabo czytelne, ubytki.

Barbara Butent-Stefaniak

Suchynia, gm. Kraśnik, pow. kraśnicki

I. M.: stan. 9. **D.:** 2004 r. **Ok.:** badania Piotra Łuczkiwicza z Instytutu Archeologii UMCS w Lublinie. **Kontekst:** wykop 6, hałda. **L.:** 1 moneta. **Zb.:** Instytut Archeologii UMCS w Lublinie.

Litwa, Jan Kazimierz, szeląg 1666, men. Wilno lub Brześć. 1,57 g, 15,5 mm. HKPL (niskie), Pogoń bez wstęgi.

II. M.: stan. 11. **D.:** 2004 r. **Ok.:** badania Piotra Łuczkiwicza z Instytutu Archeologii UMCS w Lublinie. **L.:** zespół 51 monet oraz rozproszone znaleziska 31 egzemplarzy ze skarbu i luźnych. **Zb.:** Instytut Archeologii UMCS w Lublinie.

⁸ Lit.: J. Neumann, *Beschreibung der bekanntesten Kupfermünzen*, Bd. V, Prag 1868, nr 32455; S. Suchodolski, *Frombork, pow. Braniewo*, WN XVII, 1973, s. 114, nr 10.

A. Skarb, Тpq: 1455 (?).

Polska

Władysław III Warneńczyk (1434-1444), denary, men.: Kraków.

1. Kub. II/1. 0,26 g, 11,5 mm. Nr M-02:08.
2. Kub. II/2. 0,35 g (z produktami korozji), 11,8 mm. M-02:14.
3. Kub. II/a?. 0,42 g, 14,0 mm. M-11.
4. Kub. II/?. 0,37 g (z produktami korozji), 11,3 mm. M-02:01.
5. Kub. II/?. 0,42 g (jak wyżej), 12,8 mm. M-02:02.
6. Kub. II/?. 0,36 g (jak wyżej), 11,9 mm. M-02:13.
7. Kub. II/?. 0,20 g (jak wyżej), 11,0 mm. M-02:19.
8. Kub. II/?. 0,30 g, 11,2 mm. M-05:2.
9. Kub. II/?. 0,31 g (z produktami korozji), 10,8 mm. M-04:1.
10. Kub. II/?. 0,34 g, 10,8 mm. M-07.
11. Kub. II/1?. 0,49 g (z produktami korozji), 12,4 mm. M-10.
12. Kub. II/1?. 0,45 g (jak wyżej), 11,8 mm. M-13:52.
13. Kub. II/2. 0,53 g (jak wyżej), 12,6 mm. M-15.
14. Men.: Kraków?. Kub. II?. 0,31 g, 11,2 mm. M-12.

Władca? (XV w.), denary typu jagiellońskiego, men. Kraków (?).

15. 0,46 g (z produktami korozji), 12,0 mm. M-01:1.
16. 0,22 g (jak wyżej), 11,4 mm. M-01:3.
17. 0,44 g (jak wyżej), 12,1 mm. M-01:4.
18. 0,32 g (jak wyżej), 12,1 mm. M-01:5.
19. 0,43 g (jak wyżej), 11,7 mm. M-02:03.
20. 0,64 g (jak wyżej), M-02:04.
21. 0,71 g (jak wyżej), M-02:06.
22. 0,34 g (jak wyżej), 11,6 mm. M-02:10.
23. 0,30 g (jak wyżej), 11,5 mm. M-02:11.
24. 0,43 g (jak wyżej), 12,6 mm. M-02:16.
25. 0,39 g (jak wyżej), 11,6 mm. M-02:17.
26. 0,30 g (jak wyżej), 10,9 mm. M-02:18.
27. 0,39 g (jak wyżej), 12,1 mm. M-02:20.
28. 0,42 g (jak wyżej), 11,2 mm. M-02:21.
29. 0,29 g (jak wyżej), 12,2 mm. M-03.
30. 0,31 g (jak wyżej), 11,9 mm. M-04:2.
31. 0,32 g (jak wyżej), 14,0 mm. M-06:1.

Monety nieokreślone.

32. 0,23 g, 10,5 mm. Powierzchnie pokryte produktami korozji i materiałem organicznym. M-01:2.
33. Powierzchnie jak wyżej, sklejona z nr 20. M-02:05.
34. Powierzchnie jak wyżej, sklejona z nr 21. M-02:07.
35. 0,31 g, 10,9 mm. Powierzchnie jak wyżej. M-02:09.
36. 0,38 g, 11,6 mm. Powierzchnie jak wyżej. M-02:12.

37. 0,33 g, 11,8 mm. Powierzchnie pokryte produktami korozji. M-02:15.
38. 0,40 g, 12,2 mm. Powierzchnie jak wyżej. M-04:3.
39. 0,49 g, 12,7 mm. Powierzchnie jak wyżej. M-04:4.
40. 0,46 g, 12,9 mm. Powierzchnie jak wyżej. M-04:5.
41. 0,52 g, 12,3 mm. Powierzchnie jak wyżej. M-04:6.
42. 0,34 g, 12,7 mm. Powierzchnie jak wyżej. M-04:7.
43. 0,42 g, 12,0 mm. Powierzchnie jak wyżej. M-05:1.
44. 0,30 g, 10,5 mm. Powierzchnie jak wyżej. M-05:3.
45. 0,25 g, 11,9 mm. Powierzchnie jak wyżej. M-06:2.
46. 0,32 g, 12,3 mm. Powierzchnie jak wyżej. M-08.
47. 0,25 g, 11,6 mm. Powierzchnie pokryte produktami korozji, pęknięta. M-09.
48. 0,56 g, 14,8 mm. Powierzchnie pokryte produktami korozji i materiałem organicznym. M-13:50.
49. 0,52 g, 12,3 mm. Moneta zgięta w pół, powierzchnia jak wyżej. M-13:51.
50. 0,27 g, 12,1 mm. Powierzchnie jak wyżej. M-14.
51. 1,13 g, 15,9 mm. Moneta (-y?) nieokreślona, powierzchnie jak wyżej. M-13:53.

II. Monety rozproszone (luźne i ze skarbu)

Polska

Władysław II Jagiełło (1386-1434), przed 1434 r., denary, men. Kraków.

1. Kub. IA/9?. 0,47 g, 12,8 mm. 10/2004.
2. Kub. IB/16-17. 0,48 g, 13,8 mm. 38/2004.
3. Kub. IB/19?. 0,37 g, 12,2 mm (ze skarbu?). 32/2004.
4. Kub. IB/23a?, ryc. 95. 0,25 g (z produktami korozji), 13,0 mm. 41/2004.
5. Kub. IA-B. 0,35 g, 11,5 mm. 25/2004.

Władysław III Warneńczyk (1434-1444), denary, men. Kraków.

6. Kub. II/1. 0,46 g, 12,1 mm. 48/2004.
7. Kub. II/2. 0,32 g, 12,7 mm (ze skarbu?). 01/2004.
8. Kub. II/2. 0,25 g, 12,1 mm (ze skarbu?). 02/2004.
9. Kub. II/2. 0,27 g, 12,3 mm (ze skarbu). 07/2004.
10. Kub. II/2. 0,45 g, 13,2 mm. 11/2004.
11. Kub. II/2. 0,35 g, 11,3 mm (nie ze skarbu). 50/2004.
12. Kub. II/2. 0,49 g, 12,8 mm. 52/2004.
13. Kub. II/3?. 0,40 g (z produktami korozji), 11,4 mm. 47/2004.
14. Kub. II/?. 0,28 g, 12,1 mm. 17/2004.
15. Kub. II/?. 0,27 g, 12,8 mm. 20/2004.
16. Kazimierz IV Jagiellończyk (1447-1492), denar, po 1455, men.: Kraków, Kub. II/5. 0,36 g, 11,8 mm (ze skarbu?). 53/2004.

Władca? (XV w.), denary typu jagiellońskiego, men. Kraków (?).

17. 0,49 g (z produktami korozji), 12,5 mm. 49/2004.
18. 0,28 g (z produktami korozji), 11,2 mm. 51/2004.

Zygmunt III (1587-1632).

19. Grosz r.? [1609-1615], men.: Kraków. 0,80 g (złamana połówka), 21,6 mm. 18/2004.

20. Szeląg 1626, men.: Bydgoszcz, Kop.¹ 726. 0,62 g, 16,7 mm. 16/2004.
21. Jan Kazimierz, szeląg 1664. 1,16 g. 15,6 mm. 06/2004.
22. *Litwa*, Jan Kazimierz (1648-1668), szeląg fałszywy „166”, HKPL, po 1664. 0,92 g. 21/2004.
23. *Polska* lub *Litwa*, Zygmunt III(1587-1632), szeląg r.? [1620-1627]. 0,24 g, 15,5 mm. 15/2004.
- Ryga*
24. Zygmunt III (1587-1632), szeląg r.? [ok. 1600-1621]. 0,76 g, 16,8 mm. 03/2004.
25. Krystyna (1632-1654), szeląg r.? [1635-1654], 0,39 g (z produktami korozji), 15,2 mm. Przebity gwoździem. 09/2004.
26. *Elbląg*, Gustaw II Adolf (1611-1632), szeląg r.? [1630-1634], AAJ 33-37. 0,48 g (szczyrba), 16,1 mm. 12/2004.
27. *Prusy*, Fryderyk Wilhelm Wielki Elektor (1640-1688), szeląg 1658, men. Królewiec, BftM 1609 odm. (DVCAT / PRVSS). 0,44 g, 15,5 mm. 39/2004.
- Monety nieokreślone.*
28. 0,28 g (ułamana), 12,9 mm. Powierzchnie pokryte produktami korozji i materiałem organicznym. 23/2004.
29. 0,38 g, 12,8 mm. Powierzchnie jak wyżej. 33/2004.
30. 0,22 g, 11,5 mm. Powierzchnie jak wyżej. 45/2004.
31. 0,43 g, 10,5 mm (ze skarbu?). Powierzchnie jak wyżej. 54/2004.

Kom.: Przedstawiono wstępne określenia monet, dokonane przed oczyszczeniem; obecnie nie ma do tego materiału dostępu. Niewątpliwie część monet ze skarbu została rozproszona po jego odkopaniu (wyzierane z hałdy), ale są też denary z XV w., które mają inną patynę i nie wyglądają, by zalegały w ziemi w tych samych warunkach, co skarb. Jest natomiast zupełnie prawdopodobne, że zostały oddzielone — celowo lub nie — od skarbu przed ustabilizowaniem warstwy, w której zalegał. Łącznie bowiem tworzą zwarty zespół, złożony z monet wybitych prawdopodobnie między 1431 a 1456 rokiem, oddzielony od luźnego materiału numizmatycznego ze stanowiska półtorawiekową cezurą. Nie można jednak zupełnie wykluczyć, że niektóre ze znalezionych osobno denarów są przypadkowymi zgubami współczesnymi ze skarbem.

Data końcowa jest niestety niejasna ze względu na niepewność, czy do skarbu należał denar Kazimierza Jagiellończyka, wybity najwcześniej w 1455 r.

Wnioski te jednak muszą być opatrzone zastrzeżeniem, że znaczna część denarów jagiellońskich nie była dostępna badaniu, ponieważ były nieoczyszczone i nie widać było na nich stempla wcale, albo tylko w stopniu niewystarczającym do rozpoznania. Nie można wykluczać, że oczyszczenie ujawniłoby późniejsze

denary Kazimierza Jagiellończyka. W każdym razie zespół ten wydaje się ciekawy ze względu na zwartość czasową.

Interesujący jest też późniejszy materiał, który świadczy o ponownym użytkowaniu osadniczym badanego miejsca w latach ok. 1620–ok. 1670. Bardzo mała liczba szelągów Jana Kazimierza pozwala sądzić, że monety te nie miały dość czasu, by dostać się tu do ziemi, a zatem miejsce to zostało niewiele po ich wybiciu opuszczone, bądź zmieniło swą funkcję na taką, która nie sprzyjała dostawianiu się monet do ziemi.

Borys Paszkiewicz

Nowe Miasto, gm. loco, pow. płoński

D.: 2010. **L.:** 1 moneta. **Ok.:** znalezisko przypadkowe. **Zb.:** znalazcy.

Ryc. 3. Nowe Miasto. Półtorak Zygmunta III. Skala 1:1

Polska, Zygmunt III (1587-1632), półtorak 1623, men. Bydgoszcz., Kop.¹ 862.
Av.: SIGIS3DG-REXPMDL, pod koroną tarcza z herbami: Orzeł, Pogoń i Snopek. Napis przedzielony u góry koroną, u dołu tarczą z cyfrą 3. Rv.: ·MONE·NO·REG·POLO·, napis przedzielony, u góry krzyżem, u dołu tarczą z trzech łuków z herbem Sas, w polu jabłko królewskie z liczbą 24 w środku i datą 2-3 po bokach.
0,76 g, 18,8×19,1 mm, 45°. Stan zachowania średni.

Andrzej Romanowski

Jurzynek, gm. Nowe Miasto, pow. płoński

M.: teren dawnej karczmy XVII-XIX w. (?). **D.:** wrzesień 2010 r. **L.:** 1 moneta. **Zb.:** znalazcy.

Polska, Jan Kazimierz (1648-1668), szóstak 1666, men.: Bydgoszcz, Kop.¹ 1679.
Av.: IOAN C[AS] DG·REX POL·& S·MDL·R·, legenda przedzielona u góry koroną, piersie króla w koronie, w prawo. Rv.: GROS·ARG·SEX·REG·POL·1666·, legenda otokowa przedzielona u góry koroną, u dołu herbem Ślepowron, pod koroną liczba: VI, niżej tarczy z herbami Polski, Litwy i Wazów.

2,64 g, 24,6×25,1 mm, 270°, moneta lekko wytarta i skorodowana. W kilku miejscach, pod złuszczoną wierzchnią warstwą monety widoczne skorodowane wnętrza.

Andrzej Romanowski

Sułów, gm Milicz, pow. milicki

M.: stanowisko 28, powierzchnia. **D.:** 15 VII 1997 r. **Ok.:** badania archeologiczne prowadzone przez dr hab. Irenę Lasak. **L.:** 1 moneta luzem. **Zb.:** Instytut Archeologii Uniwersytetu Wrocławskiego.

Włochy, Wiktor Emanuel II (1861-1878), 10 centesimi 1863, men. nieznaną.

BRP.

WYKAZ SKRÓTÓW

D.	data znalezienia
Kom.	komentarz
L.	liczba znalezionych monet
M.	miejsce znalezienia
Ok.	okoliczności, osoba odkrywcy
Trq	<i>Terminus post quem</i>
Zb.	Zbiór

- BftM — E. Bahrfeldt, *Die Münzen- und Medaillen-Sammlung in der Marienburg*, t. I-VII, Danzig-Königsberg 1901-1929.
- BMC RE III-V — H. Mattingly, *Coins of the Roman Empire in the British Museum*, t. III, *Nerva to Hadrian*, London 1936; t. IV, *Antoninus Pius to Commodus*, London 1940; t. V, *Pertinax to Elagabalus*, London 1950.
- Cz. — E. Hutten-Czapski, *Catalogue de la collection des médailles et monnaies polonaises*, t. I-V, reed. Graz 1957.
- HDD Nachb. — H.-D. Dannenberg, *Die Denare der Nachbarn Brandenburgs*, Berlin 2000.
- Kop. — E. Kopicki, *Katalog podstawowych typów monet i banknotów Polski oraz ziem historycznie z Polską związanych, t. I-VIII*, Warszawa 1974-1983.
- Kop.¹ — E. Kopicki, *Ilustrowany skorowidz pieniędzy polskich i z Polską związanych*, Warszawa 1995.
- Kub.² — S. Kubiak, *Monety pierwszych Jagiellonów (1386-1444)*, Wrocław 1970.
- Kub.¹ — S. Kubiak, *Monety koronne z drugiej połowy XV w. (1447 – 1506)*, WN, R. XLII, 1998, s. 118-181.
- Mrow. — E. Mrowiński, *Monety Rygi*, Warszawa 1986.
- RIC III — *The Roman Imperial Coinage*, t. III, *Antoninus Pius to Commodus*, red. H. Mattingly, E. A. Sydenham, London 1930.